

TIJDSCHRIFT

VOOR

NEDERLANDSCH INDIE.

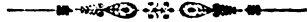
15de Jaargang.

AFL. 1—6.

EERSTE DEEL.

UITGEGEVEN DOOR

D^r. W. R. VAN HOËVELL.

ZALT-BOMMEL,
JOH. NOMAN en ZOON.
1853.

Bijdrage tot de kennis van het eiland Soemba of Sandelhout.

In het jaar 1845 werd de heer SLUIJTER, resident van Timor, door het Gouvernement in commissie gezonden naar het eiland Soemba of Sandelhout. Hij vertrok derwaarts met Z. M. schoener „Egmond”, onder bevel van den luitenant ter zee 1ste klasse VAN MALDEGHEM. Beide deze heeren hebben eenige niet onbelangrijke berigten omtrent den toestand van dat eiland aan het Gouvernement medegedeeld, die ter onzer kennis gekomen zijn, en die wij onzen lezers mededeelen, te meer dewijl zoowel het eiland als zijne bevolking nog zoo weinig bekend zijn. Die stukken hebben wij geput uit 's rijks archief in Indië, toen ons daartoe, onder het toezigt van de algemeene sekretarie, de toegang nog openstond. Waarom maakt het Gouvernement zelf geen ijverig gebruik van de rijke schatten, die het bezit, om de kennis van den Indischen archipel, die op vele punten nog zoo onvolledig is, krachtdadig te bevorderen? Waarom wordt er te Batavia geen ambtenaar aangesteld, uitsluitend belast met het opsporen der bouwstoffen en bronnen, die daarvoor in 's Rijks archief aanwezig zijn, en op wien tevens de verplichting moest rusten, om al 't belangrijke, dat hij zou vinden, onmiddellijk op kosten van den lande te publiceren? Zoo zou men niet alleen veel krachtige hulpmiddelen aan de wetenschap bezorgen, maar men zou tevens opmerkzaam worden gemaakt op die leemten, welke in onze kennis van den archipel nog bestaan; terwijl daaruit aanleiding zou kunnen genomen worden, om 't zij aan onze zee-officieren, die getoond hebben daartoe bijzondere geschiktheid te bezitten, 't zij aan ambtenaren, natuuronderzoekers of andere personen, nieuwe onderzoekingen en nasporingen op te dragen. Maar zoolang aan 't hoofd van het departement van koloniën een minister is geplaatst, die het belang van uitbreiding onzer kennis niet inziet, en zich te vreden stelt met verslagen, door art. 60 der Grondwet gevorderd, aan de Staten-Generaal aan te bieden, als wij er thans twee hebben gelezen, zoolang is er aan dergelijke maatregelen niet te denken.

Het eerste, dat wij mededeelen, is een uittreksel uit het verslag van den heer SLUIJTER.

„Volgens ingewonnen berigten berust het bestuur van het eiland Soemba bij 35 Radjas of Regenten, die allen wel op zich zelven staan, en wier waardigheid in hunne familiën erfelijk is, maar waarvan de kleine echter niet te min dikwijls van zijne grooter en magtiger naburen afhankelijk is; zoo als onder anderen het geval is met die van Kadoembo en Patawang, welke aan den Radja van Malolo zeker ontzag betoonen. In het Regent-

schap Menjilie alleen bevindt zich een zoogenaamde „Fetor” een soort van ambtenaar, namens het Nederlandsch Gouvernement, tijdens het bestuur van den Resident HAZAART in 't begin dezer eeuw aangesteld. Bij de verkiezing van een regerend vorst wordt bijzonder gelet, dat hij zoo wel van vaders als moeders zijde van zeer hooge geboorte is.

Het eiland is in 33 Regentschappen of Koningrijken verdeeld; terwijl zich in de binnenlanden nog 2 onbeheerde landstreken of „tanah mardika” bevinden. De 11 aan de Noordkust gelegene provinciën noemt men: Manjeli, Malolo, Patawang, Kadoembo, Kambera, Toijmanoe, Kanatta, Kapoendo, Palmedo, Monboro en Ketewer of Koedie. Die van de Zuidkust zijn: Lamboeija, Ruwa, Manoekaka, Panda, Tida, Tarimba, Wasa, Larvitoe, Taboervie, Wajjeloe en Taraba. En die in het gebergte of de binnenlanden: Soembie, Taboende, Karita, Mandar, Lewa Kunda Mara, Lewa Paku, Lewa Laudoet, Lakuka, Pariwa Tuna, Anakala, Lurada, Lawoenda en Raruka; — waarvan de eerste en vierde genoemde plaats vrije landen zijn en aan geen Radja gehoorzamen.

Vroeger had ik vernomen, dat het eiland Soemba wel door 180 of 170 Radja's geregeerd werd. Dit kan betrekkelijk waar zijn, want tot ieder der genoemde provinciën behooren verscheiden bewoonde landstreken, welke door kleiner Radja's worden bestuurd, die echter allen van den groot-Radja onmiddellijk afhangen, tot zijne familie behooren en aan hem ondergeschikt zijn. Om zulks eenigzins aan te toonen, heb ik achter de namen der Radja's eenige dier plaatsen aangeduid; ook was op naam van sommige derzelve het kontract van 1756 gesloten, van daar dat het door de hoofd-Radja's niet werd erkend.

De bekende weerbare mannen der Noordkust worden opgegeven te zijn, van 40 tot 500 voor ieder Radja; makende een gezamenlijk getal van 2800 wapendragende personen. Neemt men nu voor de Zuidkust en binnenlanden voor ieder een gelijk getal, en beschouwt men deze tevens als de hoofden der huisgezinnen, zoo dat men voor de vrouw en kinderen daar nog 4 personen bijvoegt, — dan zou men voor het geheele eiland, eene bevolking van ruim 42,000 zielen kunnen stellen; een waarlijk gering getal voor eene oppervlakte van ongeveer 200 geographische vierkante mijlen; terwijl men zegt dat deze bevolking bovendien nog door den uitvoer van eenige slaven verminderd wordt.

De inboorlingen zijn vrije menschen en betoonen, buiten den oorlog, zeer weinig ondergeschiktheid aan hunne Radja's. Wetten of adat's zijn er bijna geene en het wedervergeldings-regt is er in volle kracht. Wordt echter een moordenaar of dief bevreemd van ontdekt te zullen worden, dan begeeft hij zich tot zijn Radja en wordt diens slaaf, waardoor zijn leven gered is, zonder dat de Radja het regt heeft, dien persoon later te mogen verkoopen.

Afgescheiden van het geen de heer VAN MALDEGHEM, over den handel voor Europeanen op dit eiland, mededeelt, moet ik omtrent den handel in paarden, welke van Java met groote schepen, en die van andere geringe voortbrengselen des lands, welke door de Endenczen, (een Ma-

kasaarschen volksstam op het eiland Flores) en door enkele Savonezen met prauwen gedreven wordt, hier nog het volgende bijvoegen. Daar het hoofd-voortbrengsel des lands paarden zijn, zoo worden deze ook in eene tamelijke hoeveelheid uitgevoerd, hetwelk in de maanden Maart of April 1841 met schepen van Java een aanvang heeft genomen en zich heeft bepaald tot

in 1841—	359	stuks	
in 1842—	406	id.	
in 1843—	787	id.	
in 1844—	1043	id.	en tot en met
Mei 1845—	379	id.	

dus ruim in 4 jaren 2974 stuks paarden, en alzoo gemiddeld 743 per jaar; welke gemiddelde uitvoer zich voorzeker wel zal kunnen staande houden, wegens het groot aantal dier dieren, hetwelk zich op het eiland bevindt.

De overige natuurlijke voortbrengselen van Soemba, welke het meest door Endenesche prauwen naar Singapoera worden uitgevoerd, en waarvan de inzameling weinig of geen arbeid kost, zijn: geel verfhout (kadrang), sapari, ebben en kamoeninghout, vogelnestjes, karet, touw van boombast, rood vernis of lak (amballo) en staartpeper.

De invoer op Soemba voor alle deze voortbrengselen, de paarden daar onder begrepen, bepaalt zich voor als nog tot rijst, sarong's, zijden stoffen, rood grijn, blaauw, wit en rood linnen (katoen), olifantstanden, koralen, gongs, ijzerwerk, koperdraad en andere koperwerken. Daar de handel door ruiling geschiedt, moet hij in 't algemeen voor de schepen en prauwen zeer voordeelig zijn. Het kostende van een gewoon paard kan van f 6 tot f 10 worden gesteld; van de overige artikelen, welker verruiling ik niet gezien heb, kan met geene zekerheid de prijs door mij bepaald worden.

In de binnenlanden moeten zich uitgestrekte bosschen sandelhout bevinden; in dat artikel is echter tot heden nog geen handel. Het volksgeloof plaatst in die bosschen de geesten der afgestorvene voorouders; een begrip en vooroordeel, dat niet gemakkelijk zal uit te roeijen zijn. Wel, zegt men, dat, indien men den grond voor eenige jaren koopt, om dien te ontginnen, men meester van een gedeelte sandelhout worden kan; echter om de boomen te mogen vellen, moeten er vooraf nog eenige geweeschoten vallen. Eerst daarna beschouwt zich de Soembanees als overwonnen, en meent hij genoeg voor de geesten zijner voorvaderen gedaan te hebben."

Tot zoo ver de heer SLUJTER. Vóór zijn vertrek, ontving de kommandant der schoener van den Schout bij Nacht, Directeur en kommandant der Marine in Nederlandsch Indië, eene aanschrijving, „dat het Gouvernement van de medewerking en zaakkennis van den kommandant van de schoener „Egmond" wenschte gebruik te maken, om aan den heer SLUJTER zoodanige opgaven mede te deelen, als bij artikel 5 der instruktie voor den Kom-

missaris van Soemba, en uit den aard der zaak meer tot het vak eens zee-mans behoorende, is bepaald geworden." Dientengevolge stelde de heer van MALDEGHEM aan den Kommissaris de volgende opgaven ter hand.

„Van den hoek van Mangeli, *) waar wij het eerst land maakten, en van waar wij vervolgens de kust van Palmedo hielden; mitsgaders van de havens, baaijen en rivieren, die wij voorbij zeilden of bezochten, zijn, voor zoo verre de middelen en de gelegenheden zulks toelieten, opnemingen gedaan †).

De kust, over het algemeen zeer steil, bestaat hoofdzakelijk uit eene reeks van veruutstekende hoeken, die verscheiden open baaijen vormen, onveilig tegen eenige winden, en waarvan het zeer twijfelachtig is of er goede ankerplaatsen gevonden worden, uithoofde van den klipachtigen grond, dien men er overal aantreft. Op meer verwijderden afstand is het strand door een keten van platvormige kalkaardige heuvelen omzoomd; het is bovendien van, met kreupelhout bewassen, valleijen doorsneden; en het kan vrij dicht genaderd worden, behalve tusschen Mangeli en Melolo, 't geen tot de N. O. kust behoort, en alwaar een koraalrif ligt, dat wij aanloodden, en dat men zorgvuldig dient te vermijden. Het strand is, voor zoo verre wij van het landschap onderscheiden konden, en gelijk ons later nader gebleken is, zeer weinig bebouwd en schaarsch bewoond. Nergens draagt het blijken, dat de bewoners zich op zee begeven of zelfs de vischvangst uitoefenen, want wij zagen geen enkele prauw of kano bij of op de kust.

Van de drie plaatsen, die wij bezochten, namelijk de haven van Nangamessi in de Egmondsbaai, de baai van Kadrembo en de baai voor de rivier Palmedo, zijn eveneens naauwkeurige opnamen door ons bewerkstelligd. De haven van Nangamessi is een tusschen twee reven gevormd bassin, waarin zich het riviertje Nangamessi stort. Men kan er zich spoedig van drinkwater voorzien. 't Is eene zeer geschikte, en volgens berigten de geschiktste haven van het eiland; zij zou, wanneer de reven waren afgebakend ('t geen des te noodzakelijker is, omdat er voor het inkomen geen ankergrond bestaat), wat veiligheid tegen alle winden in ieder jaargetij betreft, niets te wenschen overlaten.

Endonezen hebben zich gedeeltelijk langs de kust gevestigd. Ze laten hunne prauwen met slecht weder, op de daartoe geschiktste plaatsen van het strand, op droog vallen, of gaan liggen achter klippen, hoeken en riviertjes; waar de kust rijkelijk van voorzien is, en houden zich daar ook

*) De Oosthoek van het eiland, in 120° 54½' O. L. doet zich voor als eene zacht glooiende vlakte, met gras en struiken bedekt, en eindigt in de lage hocken Tapi en Mangeli of Mandjeli.

†) Al die opmetingen en opnamen zijn door den luitenant ter zee 2de klasse P. F. UHLENBECK in schets gebragt en aan het hoofd van het departement van Marine te Batavia ingezonden. Die kaart van 't noordelijk gedeelte van het eiland, door menigvuldige peilingen, breedten, en aanwijzingen van eenen loods van het eiland Sawo zaamgesteld, is, ofschoon niet met die naauwkeurigheid, als door trigonometrische opnamen en tijdmeters kan worden bereikt, echter veel beter dan eenige kaart of schets, die tot op dat oogenblik bestonden. De voornaamste resultaten dezer opnamen vindt men onder anderen in het werk van H. D. A. SMITS *Zeevangst voor de eilanden en vaarwaters beoosten Java*, blz. 33 en 39.

met de tripang-visscherij onledig; ze zijn tot heden de eenigen, die met de inlanders, waaronder zij een grooten invloed hebben, eenigen ruilhandel uitoefenen, waarvan de slavenhandel onder anderen wel een der artikelen zal zijn.

De bevolking van Soemba staat nog op den laagsten trap van beschaving. Vreesachtig en wantrouwend, leven ze veelal van de kust verwijderd, en schijnen ze niet zeer genegen om met den vreemdeling in aanraking te komen. Slechts het middellijf is door eenen buikgordel en eenige touwen bedekt, naar 't schijnt, om de lanssteken af te weren. De lans is hun eenig wapen. Ze zijn in ellendige hutten gehuisvest, zonder eenigen huisraad, en kennen geene behoeften. Behalve de paarden, die daar menigvuldig en van een bijzonder goed ras zijn, is er bij hen niets te verkrijgen. Tot het fokken der paarden levert de grond, in alle jaargetijden, overal van de vruchtbaarste weilanden voorzien, in ruime mate voedsel op. Deze industrie eischt dus van hen noch zorg, noch arbeid, en veroorzaakt hun niet de geringste moeite. De paarden verruilen zij tegen eenige opschik- en siraads-artikelen. De vruchtbare, door menigvuldige wateren doorsneden, valleijen worden slechts in de omstreken der kampong's beplant met wat turksche tarwe (djagon) hun hoofdvoedsel en eene geringe hoeveelheid padi, welk een en ander niet eens tot hun eigen levensonderhoud voldoende voedingsmiddelen oplevert. Het is niet te veronderstellen, dat zij vooreerst, om die artikelen te verkrijgen, tot wier aankweeking de vruchtbare grond zeer geschikt schijnt, en die het binnenland in overvloed zou opleveren, meer moeite zullen aanwenden, wanneer daaraan de geringste arbeid of zorg zoude moeten worden besteed. Ze zullen in hun lui, onverschillig bestaan niet ligt eenige verandering willen brengen; ze zullen de bijgeloovige denkbeelden, die zij koesteren omtrent de vruchten en voortbrengselen en het bewerken en bebouwen van den grond, vooral omtrent het sandelhout, niet gemakkelijk afleggen. Noch timmerhout, noch rondhout wordt er, ten minste in de nabijheid van de zee, gevonden. Geen zweem van regt of wet treft men er aan. Geen de geringste hulp is van de inlanders te verwachten. In een woood, behalve drinkwater en brandhout, waarmede het strand rijkelijk begroeid is, zoude er niets te bekomen zijn van 't geen een walvischvanger of Europeesch schip tot het aandoen eener haven noodzaakt. Het eiland kan alzoo vooreerst niet als van veel belang voor den Europeeschen handel en visscherij worden beschouwd.

Het eiland is tusschen den 9^{den} en 11^{den} graad Z. B. gelegen, bergachtig, met valleijen afgebroken, die allen blijken van eenen vruchtbaren grond dragen, en van menigvuldige beken en rivieren doorsneden. Geen dier rivieren is voor schepen, maar slechts voor praauwen, bevaarbaar. Men treft op het eiland over het algemeen, op geringe diepte van den bodem, zeer goed water aan. Het is bewoond door eene bevolking meer vreesachtig dan kwaadwillig; zelfs zou men haar, althans voor wilden, goedaardig kunnen noemen. Vuurwapens zijn hun nog geheel onbekend.

't Schijnt er eene aangename en gezonde luchtstreek te zijn, althans naar wij mogten veronderstellen, wegens de menigvuldige oude lieden, die wij er zagen, en de gezondheid, waarmede de equipage der beide schoeners, gedurende ons zes wekelijksch verblijf, werd begunstigd. In de koers gelegen der menigvuldige walvischvangers, die zich in deze zeeën ophouden, of van schepen die bezuiden Java varen, waar stormen schier onbekend zijn, zoude vermoedelijk in korten tijd en met weinig moeite, bij voorbeeld door landverhuizingen der meer ontwikkelde en werkzame bewoners van de dorre eilanden Savo en Rotti, daar wel eenig voordeel voor de Europesche vaart te bekomen zijn. Maar wanneer men in aanmerking neemt, en dit geldt hoofdzakelijk de walvischvangers, en dat op die zelfde hoogte, slechts op veertig mijlen afstand verwijderd, het eiland Timor met zijne prachtige baai van Koepang gelegen is; waar, tegen alle winden en in alle jaargetijden, zeer goede, veilige ligplaatsen voor eene gansche vloot te vinden zijn, die men met alle winden, wanneer het weer zeilbaar is, ieder uur van den dag, uit en in kan zeilen; — waar overigens eene Europesche, Chinesche en Rottinesche bevolking (deze laatste eveneens een werkzaam volk) gevonden wordt; — waar de walvischvangers, Engelsche transportschepen, Chinavaarders enz. jaarlijks aandoen; — wanneer men in aanmerking neemt, dat dit alles op Soemba nog zoude moeten worden daargesteld, dan zoude ik veronderstellen, dat Soemba met zijne havens en de minder gunstige gesteldheid van zijnen tegenwoordigen toestand voor den handel en de vischvangst, voor Europeanen in deze zeeën voor als nog van zeer weinig belang kan zijn."

